

Feltsamtaler som datakilde i kvalitativ samfunnsforskning

Field conversations as a data source in qualitative social research

Kristin Buvik

Seniorforsker, Avdeling for rusmidler og tobakk, Folkehelseinstituttet

Kristin.buvik@fhi.no

Astrid Skatvedt

Professor, Institutt for sosiologi og sosialt arbeid, Universitetet i Agder

astrid.skatvedt@uia.no

Bergljot Baklien

Pensjonert forsker, Avdeling for rusmidler og tobakk, Folkehelseinstituttet

bbaklien@yahoo.no

Sammendrag

Denne artikkelen belyser feltsamtaler som forskningsverktøy. Feltsamtaler er ofte usynlige og underkommunisert i den vitenskapelige litteraturen. Samtalene lar seg vanskelig tallfeste og beskrive; de mangler tilsynelatende systematikk og framstår gjerne bare som hverdagslig prat. Med søkelys på konteksten for samtalen og samtalenes rammer og regi setter artikkelen feltsamtalen inn et kvalitativt metodeunivers. Feltsamtalen plasserer vi i et kontinuum mellom det kvalitative intervjuet på den ene siden og alminnelig prat mellom forsker og informant på den andre. Ved hjelp av eksempler fra vår egen empiriske forskning diskuterer vi feltsamtalenes bidrag som datainnsamlingsverktøy. Vi drøfter hvilken kunnskap feltsamtaler kan gi oss, hvordan den skiller seg fra intervjuet, og hva som kan være feltsamtalens styrker og svakheter. Til slutt diskuterer vi etiske problemstillinger ved bruk av feltsamtaler som forskningsverktøy. Hensikten er å belyse hvordan vi kan utnytte de rommene der forsker og deltaker møtes. Artikkelen konkluderer med at feltsamtaler er et nødvendig og viktig redskap i samfunnsforskerens redskapsskuff, og at samtalenes status bør oppgraderes.

Nøkkelord

feltsamtaler, feltarbeid, kvalitativ metode, intervjuer, etnografi

Abstract

This article highlights field conversations as a research tool. Our intention is to place field conversations in the literature of methodology. In spite of being commonly used by qualitative social scientists, field conversations are often invisible and under-communicated in scientific literature. The unsystematic and informal characteristics of the conversations make them hard to quantify and describe. The similarities with ordinary, everyday talk can be confusing. The field conversation is placed in a continuum between the qualitative interview on the one hand and common talk between researcher and participant/informant on the other. Using examples from our own empirical research, we show how field conversations differ from the interview when it comes to context, format, conditions and control. We also discuss the contributions of field conversations as a data collection tool, and what might be the strengths and weaknesses of the tool. The purpose is to illustrate how we can utilize the arena in which researchers and participants

meet to increase our knowledge and insight. We argue that field conversations are a necessary and useful tool in the social scientist's toolkit and that the status of the conversation should be upgraded.

Keywords

field conversations, qualitative methods, qualitative interviews

Innledning

Feltsamtalen som datainnsamlingsmetode er ofte usynlig og underkommunisert i den vitenskapelige litteraturen. Samtidig har mange kvalitativt orienterte forskere erfart at «gullsetninger» gjerne kommer etter at båndopptakeren er slått av og forsker og informant er på vei hver til sitt, eller at det plutselig dukker opp et spennende samtaletema med en informant i en kaffepause. Feltsamtalene lar seg vanskelig tallfeste og beskrive som metode. De mangler tilsynelatende systematikk og framstår ofte som bare prat, noe hverdagslig og lite iøynefallende. Noen feltsamtaler er så korte at de nesten blir umulig å telle. Vi kan tallfeste informanter, intervjuer og observasjonsøkter. Slike tellinger etterspørres ofte av fagfeller. Samtidig lar det seg knapt gjøre å finne forskere som oppgir hvor mange feltsamtaler de har hatt, og hvilke data de har bidratt med. Dette er forhold som demper inntrykket av seriøsitet og robusthet når det gjelder feltsamtalens datakvalitet.

Likevel benytter kvalitative forskere stadig feltsamtaler mer eller mindre bevisst som metodeverktøy. I denne artikkelen ser vi på metodelitteraturen og eksempler fra egen empirisk forskning i et forsøk på å heve feltsamtalens status som datakilde. Spørsmålet vi stiller, er: Hvordan kan feltsamtaler bidra med nyttig kunnskap i kvalitativ samfunnsforskning? Hensikten med artikkelen er å synliggjøre feltsamtalenes betydning innenfor kvalitativ samfunnsforskning. Vi ønsker å komme fram til en klarere definisjon av hva feltsamtaler er enn det vi finner i metodelitteraturen. Ved å diskutere hvilken kunnskap feltsamtaler kan gi oss sammenliknet med andre metoder, belyser vi feltsamtalens styrker og svakheter som metodeverktøy.

Artikkelen starter med å se på hvordan metodelitteraturen beskriver feltsamtaler. Deretter diskuterer vi forskerrollen og interaksjonen mellom forsker og informant, samt belyser hvordan feltsamtaler kan nedtegnes. Videre tydeliggjør vi ulike analytiske dimensjoner ved feltsamtaler ved å vise til fem eksempler fra egen empirisk forskning. Til slutt drøfter vi forskjeller og likheter mellom feltsamtaler og tradisjonelle kvalitative intervjuer før vi avslutter med en diskusjon av etiske problemstillinger knyttet til bruk av feltsamtaler som datakilde.

Bakgrunn – hva er feltsamtaler?

Feltsamtaler er uformelle samtaler mellom forsker og informant som kommer i stand mer eller mindre spontant og naturlig. Samtalene er som regel ikke avtalt på forhånd, men kan ta utgangspunkt i samhandling forskeren har observert (Wadel & Fuglestad, 2014, s. 218). Aase og Fossåskaret (2014) understreker at feltsamtaler er ikke-avtalte intervjuer som likner mer på dagligdagse samtaler. En forsker som oppholder seg i et felt over tid, vil få mye faglig interessant informasjon gjennom ikke-avtalte, ustrukturerte samtaler med de som befinner seg i miljøet der feltarbeidet foregår. Aase og Fossåskaret beskriver feltsamtalenes potensiale til å oppdage nyanser og gi dypere innsikt i informantenes meningsgrunnlag. Det er en samhandling som både *formidler* mening og *skaper* mening (Aase & Fossåskaret, 2014, s. 41). Denne interaksjonen mellom forsker og informant kan også beskrives som improviserte hurtigintervjuer (Ehn & Löfgren, 2011). Iblant brukes feltsamtaler om samtaler mellom informanter, altså situasjoner der forskeren «observerer både med øynene og med ørene» og bruker dialog mellom informanter som data (se for eksempel Whyte, 1993).

I denne artikkelen fokuserer vi først og fremst på samtaler mellom forsker og informant.

Wadel illustrerer ulike former for feltarbeid der deltakende observasjon med samtaler er en av dem. Han bruker begrepet «feltsamtale» om en samtaleform der han selv forteller like mye som han spør (Wadel, 1991, s. 47). I denne forståelsen av feltsamtaler åpner Wadel for at de også har en relasjonell betydning, der samhandlingen (sam-talen) bærer preg av likevekt og deling. Wadel beskriver feltsamtaler som helt grunnleggende i visse former for deltakende observasjon. I et feltarbeid vil samtaler ofte dreie seg om å utdype eller forklare det som skjer i feltet. Forskeren kan ha observert deltakerne og kanskje gjennomført tradisjonelle kvalitative intervjuer med dem. Feltsamtalene kan gi utfyllende informasjon som bidrar til forskerens forståelse av feltet.

Selv om begrepet feltsamtale ikke har noen lang historie i norsk samfunnsforskning, er det ingen ny oppfinnelse. Et godt eksempel er Eilert Sundts samtale med Jakob Skomager, som er gjengitt helt til slutt i *Giftermål i Norge* (Sundt, 1855). Sundts intensjon er å «anskueliggjøre det forstandige væsen» som han har funnet blant fattige arbeidsfolk. Han innleder samtalen med Jakob slik:

Hør mig nu, Jakob! Nu har du forklaret mig så mange ting, at jeg rigtig må forundre mig over dig. Du har givet mig bedre forstand på adskillige stykker i folkets levemåde i en sådan fjeldbygd, end jeg havde før. Men nu skal jeg endnu nævne dig en ting. Kan du forklare mig den også, så skal jeg kalde dig mester. Igår-aftes havde vi det stykke om giftermål på tale, men ganske kort. Den sag vil jeg gjerne have fuld besked om, såsom jeg frygter for, at der nok er adskillige, som gifte sig i letsindighed, især naturligvis sådanne, som ere komne af fattigfolk – ja sådanne som du og dine lige, Jakob – ikke sandt? (Sundt, 1855, s. 151).

Så forteller Jakob om den unge husmannsgutten Ole som får Jakobs hjelp til å bli koblet med den ti år eldre tjenestejenta Marit. Hun har rukket å vise at hun er et arbeidsomt og grepa kvinnfolk, nettopp det Ola trenger når han skal overta husmannsplassen. Nå har de vært gift i flere år, og det går bra med dem, får Sundt høre fra Jakob. Det er et godt eksempel på en verdifull feltsamtale.

Internasjonal litteratur omtaler også feltsamtalene som noe uformelt og litt uforutsigbart. Potter (2004) beskriver det som «naturally occurring talk», som ikke er strukturert på samme måte som et formelt kvalitativt intervju. Samtalen kan være en del av et etnografisk arbeid. Reeves, Kuper, og Hodges (2008, s. 337) legger vekt på at underveis i et feltarbeid vil etnografer hele tiden gjennomføre samtaler eller uformelle intervjuer. Slik kan de på en naturlig måte diskutere det som skjer med de utforskede. Den uformelle rammen gjør at man kan få fram detaljerte og personlige fortellinger. Spradley (2016) illustrerer hvordan erfarne etnografer ofte baserer det meste av sine data på deltakende observasjon, kombinert med det han betegner som «casual, friendly conversations».

Feltsamtalene kan også finne sted i tilknytning til et mer tradisjonelt intervju, som *dørstokksamtaler*. De foregår gjerne før eller etter et avtalt intervju – det som blir sagt før og etter båndopptakeren er på. Hvis forsker og informant har snakket sammen en stund, kan samtalen bli mer uformell i løpet av intervjuet, kanskje særlig etter at båndopptakeren er slått av. Da kan informanten fortelle noe som vedkommende ikke ville skulle være en del av det mer formelle intervjuet, eller kanskje ikke trodde var viktig for forskeren.

En feltsamtale kan også oppstå midt inne i det som er et mer tradisjonelt intervju, ved at det kommer til et brudd, et skifte av «footing». Footing viser til deltakernes ståsted eller posisjon i samhandlingen. Goffman beskriver skifte av footing som justeringer vi gjør i utviklingen av en samtale (Goffman, 1981, s. 128). Vi kan ofte se skifte av footing som eksempler på små og gjerne overraskende brudd innenfor rammen av en større samhandlingssekvens som går sin gang før og etter skiftet (Garton & Copland, 2010). For eksempel

kan en informant plutselig komme med noe som framstår som helt på sida, irrelevant, men som samtidig er rikt på informasjon. Ved slike brudd endres deltakernes situasjonelle identiteter, noe som også kan bidra til at de stiller mer på like fot. Dette vil ofte virke inn på temaet og formen på samtalen. Svært små tegn kan implisere en ny footing: et blikk, skifte av oppmerksomhet fra en større samling mennesker til en spesiell person, et spesielt tonefall midt i en prat.

Roller og relasjoner

Rammene for feltsamtaler kan ofte oppleves som mer backstage enn formelle intervjuer, som har en strammere form. Det kan for eksempel være at informantene av flere grunner er mer avslappet under en feltsamtale enn i et intervju. Kanskje har forsker og informant blitt kjent med hverandre i løpet av feltarbeidet og opparbeidet en gjensidig fortrolighet. Eller det kan være at informanten er den som er mest «på hjemmebane», mens forskeren er mer utenforstående, for ikke å si uforstående. Her kan en trekke paralleller til antropologiens begrep om å «go native», der forskeren inntar rollen som deltaker og ikke observatør.

Interaksjon mellom forsker og informant innebærer posisjonering og selvpresentasjon (Järvinen & Mik-Meyer, 2005b). Den mer naturlige settingen for feltsamtaler kan bety at vi får andre og mer personlige data enn det mer formelle intervjuet kunne gitt oss, fordi forskeren får ta større del i informantens subjektive livsverden.

Det uformelle ved feltsamtaler ser ut til å være et fellestrekk i faglitteraturen, både som en måte å få data på, for å utvikle en god relasjon til forskningsdeltakerne og for å prøve ut problemstillinger. Feltsamtaler kan foregå i settinger der informanten ikke nødvendigvis er innforstått med at samtalen kan gi data til forskning. Rollene kan være uklare og kan representere et etisk dilemma hvis informanten ikke oppfatter at forskeren vil bruke samtalen som en kilde til innsikt og forståelse. Kanskje oppfattes samtalen bare som hyggelig prat av de utforskede (jf. Spradley, 2016). Vi kan illustrere med et eksempel som også er brukt av Baklien og Skatvedt (2013, s. 161):

Ved en anledning var prosjektleder for et tiltak en av oss fulgte på besøk i hovedstaden. Han hadde ikke så mye nettverk her og inviterte forskeren på fotballkamp og en påfølgende øl. I hvilken grad er forskeren fremdeles forsker i en slik situasjon? Selvfølgelig gikk praten om det de hadde felles, nemlig tiltaket som forskeren fulgte, og det kom fram opplysninger som var vanskelig å overse og som i siste instans ble brukt som data.

Vi ser altså at konteksten for feltsamtalen kan variere. Dessuten kan mye av praten mellom forsker og informant være samtaler bare for samtalens skyld; de har ikke har noen annen hensikt, men kan likevel få det, for eksempel ved at forskeren får gode data hun hverken har tenkt på eller etterspurt.

Den sosiale interaksjonen mellom forsker og informant som danner grunnlaget for feltsamtalene, kan ha innvirkning på hvordan relasjonene mellom forsker og informant utvikler seg. Friberg (2019) beskriver for eksempel hvordan intervjuere som snakket med tilreisende romfolk, ble oppfordret til å drikke og spise sammen med informantene samt fortelle litt om seg selv. Denne interaksjonen hadde positiv betydning for relasjonen.

Ulike kontekster kan bidra til at de utforskede definerer forskeren som veileder, kollega, venn, alliert eller medmenneske (Baklien & Skatvedt, 2013). Et eksempel er Korbøls studie blant de første pakistanske arbeidsmigrantene som kom til Norge (Baklien, 2019; Korbøl & Midtbøen, 2018). Hennes forskerrolle gjorde henne til sosialarbeider, rådgiver og et viktig

mellomledd til det norske samfunnet som nyankomne pakistanere strevde med å finne ut av. Der den tradisjonelle samfunnsforskerrollen innebærer å stille spørsmål til informan- tene og behandle svarene som data, fungerte hennes forskerrolle langt på vei omvendt. Felt- samtaler ble en viktig datakilde. De utforskede stilte spørsmål til henne, og deres spørsmål ble hennes kilde til kunnskap. Slik kunne hun sette pakistanernes konkrete problemer i sammenheng med forskningens problemstillinger. Korbøl er for øvrig ikke den eneste som har kombinert forskning blant migranter til Norge med hjelp og rådgivning (se for eksem- pel Skilbrei, 2019, s. 145).

Opplevelse av nærhet mellom forsker og informant kan legge til rette for gode samtaler. Dag Album sier det slik: «En forsker som ikke kommer nær nok, vil ikke kunne forstå de utforsktes verden. En forsker som ikke kommer fjernt nok fra dem, vil ikke kunne klare å oppdage og sette ord på det selvfølgelig, heller ikke å løfte analysen fra det trivielle» (Album, 1996, s. 240–241). Prosesser som bidrar til nærhet eller avstand, kan synes umerkelige. Kon- teksten for samtalen virker inn på innhold og form, noe som igjen virker inn på relasjonene ved at de blir nære eller distanserte. Nærhet kan skape rollerot ved at en ser hverandre som subjekter og medmennesker. På en annen side kan frykten for denne typen rollerot bidra til at forskeren trekker seg og derved går glipp av viktige data (Baklien & Skatvedt, 2013).

Når samtaler og observasjon foregår samtidig og utfyller hverandre, kan det også beskri- ves som interaktiv observasjon (Skjælaaen, 2018; Wind, 2008). For eksempel viser Skjælaaen i sin studie av pubgjester hvordan han brukte interaktiv observasjon som tilnær- ming til feltet, der han ikke bare observerte, men også tok del i samhandlingen med pub- gjestene, samtidig som han for det meste lot initiativet til samhandling og samtale komme fra dem. Dette er en samværs- og samtaleform som skiller seg fra intervjuene. Det kan minne om det Album (1994) betegner som *innholdsløs meningsfull prat*. Samværet på pubene besto ofte av prat av svært kort varighet, kanskje helst ordvekslinger der form hadde større betydning enn innhold, det vil si konstateringsprat (Album, 1994). Det er prat som brukes til noe mer enn å utveksle informasjon.

Nedtegnelse av feltsamtaler

De fleste tradisjonelle intervjuer blir tatt opp på bånd og senere transkribert. Slik er det ikke med feltsamtaler. Deres spontane og levende form tilsier at båndopptaker ikke benyttes. Ned- tegnelser av feltsamtaler minner mer om underveisnotering av deltakende observasjon. Det vanligste er kanskje å notere ned samtaleene i etterkant, helst sporenstreks etter samtalen har foregått. Hvis forskeren er i tvil om hvordan ordene egentlig falt, kan det ofte, men ikke alltid, være mulig å gå tilbake til informanten og få en bekreftelse på hva som ble sagt. En slik bekref- telse kan noen ganger også medføre viktige utdypninger av det opprinnelige utsagnet.

De fleste feltsamtaler er ganske korte. Andre ganger kan samtalen være lang – som for eksempel der forskeren gikk på fotballkamp med nøkkelinformanten – men det er kanskje bare et par setninger i den lange samtalen som er relevante for studiens problemstilling. Det betyr at det å nedtegne en feltsamtale ikke kan sammenliknes med å gjennomføre et times langt intervju som transkriberes i etterkant.

Ofte dreier feltsamtalene seg om bakgrunnsinformasjon eller kontekstuell informasjon der detaljene ikke er det viktigste. Slike oppsummerende fortellinger siteres ikke direkte; de kan nedtegnes i ettertid uten å legge vekt på at sitater skal være ordrette. Her kan det handle om å kommunisere noe som i utgangspunktet ikke virker kommuniserbart.

Det er også mange, ofte artige historier om hvordan forskere har forsøkt å stikke seg unna i løpet av feltarbeidet. Solberg (1985) beskriver hvordan Mathisen gjemte seg på toa-

lettet i fengselet for å notere, mens Wadel kunne gå bak en busk for å skrive ned stikkord. Da Mathisen og Wadel satte seg ved skrivebordet, hadde begge store mengder dagboknotater. De brukte notatene til å gjenoppleve hendelser de ikke husket helt, og til å hente fram konkrete eksempler på det de beskrev (Mathisen, 2012; Solberg, 1985; Wadel, 1991).

I et av våre feltarbeid ble imidlertid mesteparten av feltnotatene nedtegnet mens forskeren satt i fellesrommene på institusjonen, der beboerne stort sett befant seg (Skatvedt, 2009). Forskeren følte ikke behov for å gjemme seg bort for å gjøre notater, slik mange feltforskere gjør, og dette var også et etisk grep som trolig bidro til større åpenhet rundt prosjektet. Det beste stedet å sitte var i stua i et litt avskjermet hjørne med bord og et par stoler. Beboerne kom ofte bort mens forskeren satt og noterte: «Finner du noe å forske på, eller?» spurte de gjerne før de satte seg ned for å prate eller fortelle om noe de hadde tenkt på eller opplevd, eller for å utdype noe de hadde snakket om tidligere. Ofte kom andre beboere bort og deltok i praten. Eller de kunne si: «I går skulle du vært her! Da var det kaos her!»

Forskeren fikk inngang til mange samtaler med beboere på det viset, og det virket som om de brukte det som en anledning til å komme i prat med henne. Slik kan det å gjøre feltnotater inngå som en naturlig del av det sosiale miljøet forskeren studerer, uten å virke forstyrrende (Skatvedt, 2009, s. 148–149). Dette handler for det første om å gjøre seg lett tilgjengelig for informantene. Det kan også dreie seg om å gi troverdighet til taushetsplikt og til hvor lojaliteten ligger. Det er spesielt viktig ved feltarbeid innenfor kontekster der informantenes atferd kan sanksjoneres, som i fengsel eller andre typer institusjoner. I tillegg er denne måten å arbeide med feltnotater på også egnet i prosjekter der det er ønskelig å involvere informantene som medforskere. Slik sett var det flere viktige sider ved å jobbe med feltnotatene i miljøet der beboerne var. Det ble en måte å «jobbe sammen på» og bekrefte lojalitet og interesse. I særdeleshet gjaldt dette når forskeren bare satt der, eller «bare forsket», dvs. satt med notatene sine. Det ble en god måte å posisjonere seg for feltsamtaler på og en litt annen måte å gjøre det på enn ved å jobbe sammen med praktiske oppgaver.

Empiriske eksempler

I denne delen av artikkelen vil vi vise eksempler på forskningsprosjekter der feltsamtaler har gitt verdifulle data. Hensikten er å belyse hvordan forskeren kan utnytte det rommet der forsker og informant møtes, og klargjøre hvordan feltsamtaler – mer eller mindre målrettet – kan gi data.

Eksempel 1: Uforutsett innsikt

Det første eksemplet beskriver hvordan en feltsamtale på noen få ord kan gi følelsesmessige reaksjoner hos forskeren og slik gi dypere innsikt når det gjelder forståelsen av et felt. I en studie på en behandlingsinstitusjon for personer med rusmiddelavhengighet, gikk problemstillingene ut på å undersøke hva pasientene oppfattet som viktig for sin egen bedringsprosess (Skatvedt, 2001). Behandlingsprogrammet besto av blant annet gruppeterapi og individuelle samtaler med terapeuter. Likevel ga pasientene uttrykk for at det ikke var det som var det viktigste med hensyn til å komme ut av avhengigheten. Det vesentlige var heller prat og samvær med de ansatte, noe som terapeutisk sett framsto som ubetydelig. Slikt samvær medførte en følelsesmessig berøring som var vanskelig å begrepsfeste, og som ofte var knyttet til det å være en utvalgt partner for småprat.

Innsikten i en mer grunnleggende dimensjon ved slikt samvær kom først da forskeren opplevde noe av det samme som pasientene var opptatt av – det å føle seg inkludert. Rammen for hendelsen var at det bare var forskeren og en pasient til stede på behandlingsinsti-

tusjonen. Forskeren satt alene i stua med notatboka si og hadde en tung og ensom dag på jobben. Pasienten, en mann, vasket på kjøkkenet. De var gått tom for kaffe i huset. Alle som har jobbet på institusjon, vet hvor viktig det er å ha kaffe. Plutselig sto pasienten i stuedøra og ropte – henvendt til forskeren: «Vet du hva, Astrid, jeg fant en pose kaffe da jeg rydda bak fryseboksen!» Hun svarte: «Oj, så fint, da!». Som forsker med en dårlig dag på jobben ble hun berørt av å bli tiltalt på denne måten; fra å føle seg som «ingen» ble hun gjort til «en» – et menneske som det var viktig å fortelle noe betydningsfullt til. Situasjonen utgjorde et skille i prosjektet som gikk ut på å presentere og diskutere eksistensielle dimensjoner ved uformell prat og hverdagslig samvær som et viktig tillegg til den terapeutiske virksomheten ved institusjonen. Det er vanskelig å se for seg å få samme type data på annen måte.

Eksemplet viser hvordan et utsagn som kunne virke irrelevant når det gjelder prosjektets problemstillinger, likevel fikk stor betydning. Prosjektet dreide seg ikke om behovet for kaffe eller forekomsten av kaffeposer på en behandlingsinstitusjon. Utsagnet var spontant og slett ikke et resultat av at forskeren hadde bedt om informasjon om noe hun lurte på. Likevel ga det viktig innsikt i hvor lite som skal til for å bli inkludert som person. Det å bli erklært som person, et subjekt, i motsetning til å være et objekt, eller en pasient, var grunnleggende for bedringen til pasientene. Samtidig viser det til prosesser som er nærmest umulig å presentere som noe av betydning. Ofte vil trolig slike korte samtaler bare gli forbi uten at forskeren reflekterer over betydningen av det som blir sagt.

Vi vet ikke alltid på forhånd om en prat, en samtale, blir en feltsamtale eller bare prat. Det kan være at forskeren, først i etterkant, noen ganger lenge i etterkant, oppdager verdien i den tilsynelatende tomme samtalen og dataene som vokste fram. Det som ble sagt, er kanskje ikke en gang notert i feltdagboka, men var noe som svevde flyktig forbi uten å etterlate seg noe inntrykk der og da. Ikke alle samtaler i felt er feltsamtaler. Prat blir først en feltsamtale når forskeren anser at den er interessant med tanke på å belyse forskningsspørsmålene.

Eksempel 2: Et emosjonelt brudd

Det neste eksemplet belyser feltsamtalen som del av et mer tradisjonelt kvalitativt intervju. Forskningsprosjektet var en evaluering av et kompetansesenter for en spesiell gruppe pasienter. Senteret var etablert som et tidsavgrenset tiltak, og et større sykehus var vertsorganisasjon. Kvalitative intervjuer med personer både innenfor senteret og i vertsorganisasjonen var en viktig datakilde for evalueringen. Rammen for dette eksemplet var et intervju med en informant som hadde en sentral posisjon i vertsorganisasjonen. Hun var en godt voksen kvinne, og intervjuet foregikk på hennes kontor. Da forskeren kom til kontoret, ble hun møtt av en informant som så sliten ut, og som var nærmest grå i ansiktet. Intervjuet begynte i henhold til en forberedt intervjuguide, men informanten virket nølende og unnvikende i svarene sine. Hun unnlot å se på forskeren, som forsiktig forsøkte å oppfordre henne til å snakke fritt. Etter en stund løftet hun blikket og utbrøt: «Jeg har nesten ikke sovnet i natt. Jeg har bare ligget og tenkt på hva jeg skulle si og ikke si til deg.» Så kom en sterk fortelling om noen svært konfliktfylte relasjoner, om hvordan enkelte hadde motarbeidet etableringen av det nye senteret, og at flere mente at ledelsen ved senteret tok seg til rette på måter som var ødeleggende for vertsorganisasjonens arbeid. Informanten var synlig og tydelig emosjonelt berørt av forholdene hun fortalte om.

Det særegne ved denne feltsamtalen, som også er initiert av informanten, har å gjøre med at det skjedde et brudd i det som var et planlagt og regissert intervju. Informanten hadde behov for å formidle noe som var viktig for henne, men som falt utenfor forskerens forberedte spørsmål. Med en goffmansk terminologi (Goffman, 1981) kan vi si at informanten endret «footing». Feltsamtalen ble ikke direkte sitert og brukt i evalueringsrappor-

ten. Den ga likevel forskeren viktig innsikt som kunne brukes i beskrivelsen av kompetansesenterets framvekst, også når det gjaldt å peke på snubletråder og hindringer som burde fjernes hvis prøveprosjektet skulle bli et fast og etablert tilbud.

Eksempel 3: Å bli invitert inn på informantens arena

Det tredje eksemplet viser flere former for feltsamtaler, der vi beveger oss fra det informan- tinitierte til det mer forskerstyrte. Forskerens oppdrag var å evaluere et tiltak rettet mot beboere på et asylmottak. Røde Kors engasjerte frivillige psykologer for å gjennomføre samtalegrupper med beboerne med mål om å bedre deres psykiske helse. Forskeren skulle observere samtalegruppene, og datamaterialet inkluderte også formelle intervjuer og en rekke feltsamtaler (Buvik & Baklien, 2017; Buvik & Hansen, 2016). I samtalegruppene del- tok forskeren som observatør og var empatisk til stede med strikketøy i hendene. I pausene ble det satt fram kjeks og kaffe, og det oppsto impulsive samtaler mellom beboerne og psy- kologene og mellom beboerne og forskeren. Mange beboere var interessert i strikketøy, de lurte på hva det skulle bli, og de fortalte om håndarbeid fra sitt eget hjemland. Beboerne inviterte ofte til en kopp te og vannpipe på rommet etter at samtalegruppene var ferdige. I disse samtalene, på rommet, over vannpipa, fikk forskeren et mye mer utførlig bilde av beboernes tilværelse og deres syn på det tiltaket de opplevde å få tredd nedover hodet.

Eksemplet viser hvordan feltsamtaler ofte oppleves mer backstage enn tradisjonelle intervjuer. Rammen for samtalene var mer uformelle. I tillegg foregikk de på rommet til beboerne – det nærmeste de hadde å kalle et hjem, der forskeren ble invitert inn. De frivil- lige psykologene deltok ikke i disse møtene på rommet; for dem ville det innebære å tre ut av en profesjonell rolle. Forskeren som fulgte tiltaket, opplevde at denne sosiale interaksjo- nen med beboerne ga verdifulle data, ikke bare som et supplement til observasjonen og de formelle intervjuene, men som grunnlag for en bredere og mer kontekstuell forståelse av beboernes livssituasjon og rammebetingelsene for implementering av tiltaket. Dette var samtidig en naturlig situasjon med en romsligere tidsramme, noe som ga forskeren større rom for å stille spørsmål og å lede samtalen inn på temaer som var av interesse for forskningsprosjektet.

I motsetning til de to forrige eksemplene, som begge dreide seg om en informant og en forsker, har vi her flere informanter samtidig i de fleste feltsamtalene på asylmottaket. Pau- sepratene om blant annet strikketøy ga beboerne på asylmottaket en anledning til å snakke om hjemlandet sitt og kanskje vise en annen side av seg selv enn den som kom fram i sam- talegruppene. Samtalene ga kunnskap om grunnholdninger som kunne være viktige for å forstå hvordan beboerne møtte psykologenes tilnærminger i samtalegruppa. Slik har dette eksemplet likhetspunkter med fortellingen om kaffeosen på behandlingsinstitusjonen.

I tillegg til feltsamtalene med beboerne på asylmottaket gjennomførte forskeren en rekke målbevisste feltsamtaler med de frivillige psykologene. Observasjon av samtale- gruppene hadde en begynnelse og en slutt, og aktørene hadde spesielle roller (som psyko- log, tolk, beboer eller forsker). Settingen var mer uformell i kaffepausene, og konteksten for samtalene var selvsagt en annen da forskeren og psykologene kjørte sammen til og fra mot- taket. Som vi skal komme tilbake til, er transportetapper ofte en god arena for feltsamtaler.

Eksempel 4: Felles erfaring – gode samtaler

Det fjerde eksemplet illustrerer hvordan forskerstyrte feltsamtaler kan benyttes for å få utfyllende informasjon knyttet til deltakende observasjon. Studien fokuserte på hvordan alkoholloven ble håndhevet av ulike aktører i utelivet. En av bestemmelsene i alkoholloven er at gjester som er åpenbart påvirket av rusmidler, ikke skal få ytterligere alkoholserving

på skjenkesteder. Skjenkekontrollører skal kontrollere at skjenkingen skjer i samsvar med loven og forskriftene.

En sentral del av oppdraget var å forstå og forklare hvorfor skjenkekontrollen sjelden avslørte brudd på alkoholloven (se Buvik & Baklien, 2014). For å få informasjon om dette intervjuet vi skjenkekontrollører ved hjelp av tradisjonelle kvalitative dybdeintervju. I tillegg gjennomførte vi deltakende observasjon. Forskerne gikk sammen med skjenkekontrollørene for å observere skjenkenivået på utvalgte utesteder samt i hvilken grad – og hvordan – kontrollørene vurderte og rapporterte eventuelle brudd på alkoholloven.

Det var lett å observere de kaotiske og komplekse situasjonene som skjenkekontrollørene møtte på mange utesteder; trengsel, høy musikk, dårlig belysning og høyt beruselsesnivå. På flere skjenkesteder var beruselsesnivået svært mye høyere enn det alkoholloven tillot. Men gang på gang forlot skjenkekontrollørene stedet uten å rapportere om avvik. For å få tilgang til kontrollørens vurderinger og refleksjoner gjennomførte forskerne feltsamtaler med kontrollørene. Samtalene fant ofte sted i det kontrollørene og forskeren gikk fra et skjenkested til et annet. I disse samtalene kunne kontrollørene innrømme at flere av gjestene var åpenbart påvirket av alkohol, men at de opplevde at det var vanskelig å beskrive beruselsen i en avviksrapport. Det holdt nemlig ikke at de skrev at flere av gjestene var fulle; rapportene de skrev, måtte kunne tåle en eventuell rettsak. Derfor måtte rapportene ha detaljerte beskrivelser av konkrete gjester. Kontrollørene opplevde at det var vanskelig å trekke fram enkeltindivider i en kontekst preget av kollektiv beruselse.

Feltsamtalene ga god innsikt i hvorfor kontrollørene ikke rapporterte om brudd på alkoholloven. De viste også hvordan kontrollørene oversatte alkohollovens ordlyd til et hverdagspråk, der «åpenbart påvirket» kunne bli til «dritings». Vurderingen av en gjests beruselsesnivå var basert på skjønn og varierte ut fra hva slags skjenkested det var snakk om.

Som på asylmottaket var ikke feltsamtalene med skjenkekontrollørene én til én. Samtalene var preget av at de tydelig og eksplisitt hadde utgangspunkt i ferske, felles opplevelser. Samtalene var dessuten i hovedsak forskerstyrt.

Eksempel 5: Når feltsamtalene blir viktigste datakilde

Det siste eksemplet illustrerer en type feltsamtale som kan minne mer om et tradisjonelt kvalitativt intervju. Det var forskeren som initierte samtalen og målstyrte temaet som en bevisst strategi for å framskaffe relevant informasjon. Studien handlet om hvordan alkoholloven ble praktisert i norske kommuner (Baklien & Skjælaaen, 2012). En viktig datakilde var deltakende observasjon på en rekke todagers seminarer for politikere, saksbehandlere og skjenkekontrollører. Helsedirektoratet var arrangør, og formålet med seminarerne var å styrke kontrollvirksomheten i kommunene. Seminarerne samlet representanter fra halvparten av landets kommuner, i alt ca. 400 personer.

Ved siden av å lytte til de synspunktene som kom fram under gruppearbeid og andre deler av seminaret, hadde vi samtaler med mange deltakere og først og fremst med kontrollørene. Fordi feltsamtalene foregikk i pauser, under måltider osv., kunne vi utnytte konteksten ved å målrette valget av informanter og la samtalene ta utgangspunkt i temaer som var tatt opp under seminaret. Slik fikk vi et samspill mellom observasjon og samtaler.

I samtalene opplevde vi ofte å bli brukt som det Cronberg (1992) kaller søppelbøtte. De vi snakket med, benyttet anledningen til å uttrykke frustrasjon og irritasjon, blant annet over at rammebetingelsene hindret dem i jobbutøvelsen. Kanskje er dette informasjon som vi også kunne fått gjennom kvalitative intervjuer. Ved å basere oss på feltsamtaler kunne vi imidlertid hele tiden knytte an hva som hadde kommet fram under gruppearbeid og fra talerstolen. Inntrykket var også at mange av dem som var nokså direkte og frittalende over

kaffekoppen, trolig ville vært mer forbeholdne i et mer formelt intervju.

Disse feltsamtalene liknet samtalene med skjenkekontrollørene ved at de oftest var målrettet og intendert fra forskerens side. Samtalene hadde ofte utgangspunkt i en fersk, felles erfaring. Hvilke informanter som ble oppsøkt eller plukket ut, var noen ganger tilfeldig og andre ganger mer styrt. Det kunne dreie seg om å få en utdypning fra noen som hadde hatt et kort innlegg i en gruppediskusjon. Informantene ble også valgt ut fra at vi var interessert i hvordan pålegget om skjenkekontroll ble løst i små kommuner. En slik samtale hadde vi med Guri, som var sosialsjef i en liten kommune nordpå. Hun fortalte at de hadde fått et tilbud fra et firma som kunne gjennomføre kontrollen, men kommunen synes det var for dyrt, så de bestemte at Guri kunne gjøre dette selv. «Når skjenkestedene ser at jeg kommer og tar en pils, da vet de at jeg er der som Guri. Når jeg kommer og drikker Farris, vet de at jeg er ute på kontroll», fortalte Guri og lo.

Noen av de feltsamtalene vi gjennomførte på seminarene, hadde flere deltakere. Det kunne dreie seg om fem–seks seminardeltakere rundt et lunsjbord, der forskeren tok opp et spørsmål knyttet til for eksempel inndragning av skjenkebevillinger og spurte hvordan de løste det i de kommunene som var representert rundt bordet. Da kunne samtalen gå mellom deltakerne – med eller uten ytterlige spørsmål fra forskeren. Slik kunne vi få kunnskap om problemene med inndragninger i små kommuner der de fleste kjenner hverandre, og relasjonene er preget av vennskap og slektskap på kryss og tvers.

Diskusjon

Som de empiriske eksemplene viser, er feltsamtaler et mangfoldig fenomen som kan omfatte svært ulike former for sosial interaksjon mellom forskeren og informanter. I tabellen nedenfor oppsummer vi det mangesidige ved feltsamtaler ved å poengtere de idealtypiske likhetene og forskjellene mellom feltsamtaler og et mer tradisjonelt intervju der forskeren intervjuer en ukjent informant en enkelt gang. Formålet med framstillingen er både å gi en ramme for å diskutere de empiriske eksemplene og å plassere feltsamtalen i den bredere metodelitteraturen.

Tabell 1. Feltsamtaler og intervjuer.

	Feltsamtaler	Intervjuer
Deltakere	Forsker og informant Utdyper felles opplevelser Bidrar ofte til utvikling av en relasjon mellom forsker og informant	Forsker og informant Sjelden fokus på felles opplevelser
Kontekst	Foregår i felt	Foregår uavhengig av felt
Regi	Lite/ingen Kan initieres av informant Backstage	Regissert (i ulik grad) Initiert av forsker Frontstage
Form	Spontanitet Utydelig begynnelse og slutt Vanskelig å tallfeste	Avtalt Tydelig begynnelse og slutt Kan telles
Varighet	Kan være svært kort Kan være hyppig	Lengre varighet, som kan telles og måles Oftest bare en samtale med hver informant
Konsekvenser	Utilsiktet/tilsiktet	Tilsiktet

Tabellen og empirien viser at feltsamtalene oftest er mindre systematiske, mindre regissert og mer preget av spontanitet og tilfeldigheter enn tradisjonelle kvalitative intervjuer. Vi vet på forhånd at et intervju blir et intervju – både forsker og informant er innforstått med det. Hvis vi har avtalt å møte en person for å intervju vedkommende, er det en felles enighet om at det som foregår, er et forskningsintervju med en begynnelse og en slutt. Det markeres ofte ved at opptakeren slås på og av. En feltsamtale har ikke nødvendigvis en tydelig begynnelse og slutt. I noen tilfeller ville det gjøre pratesituasjonen absurd hvis forskeren skulle definere når samtalen startet og var over.

Mens intervjuet alltid, per definisjon, har til hensikt å frambringe informasjon relevant for forskningen, er dette mer åpent når det gjelder feltsamtalen. Ofte gir feltsamtaler svar på det vi ikke har hatt vett til å spørre om. Noen ganger kan vi benytte anledningen når vi trefter informanten i en uformell sammenheng til å spørre om noe som er relevant for prosjektet. Andre ganger kan small-talk i en tilsvarende uformell setting helt uventet og ikke-intendert gi viktig og relevant informasjon. Trolig er det nettopp disse aspektene som har gjort feltsamtaler til et underbeskrevet og lite anerkjent verktøy for innsamling av data. I den videre diskusjonen vil vi trekke på de empiriske eksemplene og tabellen over for å løfte fram feltsamtalenes bidrag i et kvalitativt metodeunivers.

I de empiriske eksemplene er *deltakerne* i feltsamtalene de samme som i det tradisjonelle intervjuet. De er forskere og informanter. De to første eksemplene viser en viktig samhandling med bare én informant på henholdsvis en behandlingsinstitusjon og i et intervju på et sykehuskontor. I de siste eksemplene var mange av feltsamtalene med grupper av informanter.

Det tradisjonelle intervjuet vil ofte finne sted mellom to personer som aldri har sett hverandre før. Feltsamtalene foregår oftere mellom folk som allerede har en relasjon, eller som kjenner hverandre mer eller mindre. Når samtalene er kombinert med observasjon som går over tid, som i studiene på fra behandlingsinstitusjonen og asylmottaket, viser de empiriske eksemplene en samhandling der aktørene har rukket å bli kjent med hverandre.

Selv om vår empiri ikke har eksempler på det, viser litteraturen at relasjonen noen ganger kan nærme seg vennskap (Korbøl & Midtbøen, 2018; Tillmann-Healy, 2003), andre ganger det Garton og Copland (2010) kaller «acquaintance interviews» eller intervjuer med bekjente. Slike personlige relasjoner kan gi rike data, men det kan selvfølgelig gjøre noe med både blikket og lytteevnen til forskeren. Det er lett å bli selektiv. «Vennskap som metode» har både styrker og svakheter (Owton & Allen-Collinson, 2014; Tillmann-Healy, 2003). Rollerot kan oppstå, og det kan skape en emosjonell frustrasjon både for forskeren og den som blir utforsket. Særlig blir dette kritisk når datainnsamlingen skal avsluttes og skrivefasen skal begynne. Relasjoner som har vært tette og gjensidige, skal nedtrappes og kanskje avsluttes. Kanskje dreier det seg om relasjoner som begge parter har oppfattet som vennskap. Forskeren må skuffe folk hun føler at hun skylder noe, og som forventer noe av henne. Det er en krevende del av forskerrollen som metodelitteraturen sjelden forbereder oss på (Baklien, 2019).

Selv der det knapt kan sies å være en relasjon mellom partene, vil feltsamtalen ofte ta utgangspunkt i en felles opplevelse. På behandlingsinstitusjonen dreier det seg om en felles bekreftelse av hverandre. På asylmottaket er det fellesskap på ulike nivå. Det ene er det konkrete, felles opplevelser i samtalegruppene, som kan føre til samtale med både psykologene og beboerne. Det andre er fellesskapet rundt et strikkeset. For forskeren som var ute i felt sammen med skjenkekontrollørene, innebar samtalene gjerne en vurdering av beruselsesnivået på det skjenkestedet de besøkte sist. I kommuneeksemplet hadde vi hørt de samme foredragene og vært til stede på de samme gruppearbeidene. Dette fellesskapet ga tilgang til innsikt som neppe ville kommet like godt fram i et tradisjonelt forskningsintervju.

Garton og Copland (2010, s. 25) viser hvordan samtaler basert på felles opplevelser medfører en pågående konstruksjon av delte erfaringer i stedet for at hver deltaker formidler sin individuelle fortelling. Dette var også tydelig i studien på asylmottaket. I interaksjonen etter samtalegruppene forsøkte forskeren og beboerne sammen å sette ord på og forstå hva som hadde foregått. På den måten ble mening skapt gjennom konkret sosial interaksjon, gjerne med en vannpipe, mellom forskeren og beboerne. Det kan være et eksempel på at samhandlingen forskeren går inn i, både formidler mening og skaper mening (Aase & Fossåskaret, 2014, s. 41) og synliggjør hvordan feltsamtalen kan gi nyttig kontekstuell informasjon (Järvinen & Mik-Meyer, 2005a). Feltsamtalens avgjørende betydning for å forstå konteksten er også tydelig i flere av de andre empiriske eksemplene. Informanten som fortalte om konfliktene på sykehuset, ga viktig kunnskap om kontekstuelle barrierer som hindret en god etablering av kompetansesenteret vi skulle evaluere.

Forholdet mellom informant og intervjuer vil ofte være nokså likeverdig i en feltsamtale, mens den gjerne vil være mer asymmetrisk i et formelt intervju. Som de empiriske eksemplene illustrerer, får vi fortellinger informanten har eierskap til. Når informanten i intervjuet på sykehuset fortalte om konflikter som gikk på helsa løs, eller i hvert fall tok fra henne nattesøvnen, var det en høyst personlig og subjektiv fortelling vi fikk. Samtalen gikk over til å foregå backstage, og det var informanten som tok initiativ til det og inviterte forskeren inn.

Fordi feltsamtalene ofte er spontane og tilfeldige, kan vi oppleve at noen av informantene forteller oss om sin versjon av virkeligheten, mens andre som kan ha et annet perspektiv, ikke gjør det. Hvis vi lar forskningens virkelighetsbeskrivelse bli styrt av denne ene, kanskje overbevisende, fortellingen, kan resultatet bli ensidig. Et klassisk eksempel på en studie der Gubrium og Holstein (1999) mener at en enkelt informant fikk dominere fortellingen vel mye, er William Foot Whytes *Street Corner Society* (1943). Whyte beskriver hvordan hans viktigste informant, Doc, ble en «collaborator in the research» (s. 301). Bokas fortelling er egentlig «Doc's story». Gubrium og Holstein (1999) etterlyser flere stemmer i boka om *Street Corner Society*. Kanskje ville andre gjengmedlemmer vektlagt andre aspekter ved gjengen og dens historie. Gubrium og Holstein etterlyser også kvinnelige stemmer i den klassiske studien og konkluderer med at «Cornerville is portrayed as a man's world» (1999, s. 566).

Konteksten eller rammen for feltsamtalen vil variere. Oftest vil den foregå i felt, men ikke alltid. Som vi har vist, kan den også komme som et brudd, eller retttere et utbrudd, midt i et avtalt intervju eller når det ikke engang var en samtale på gang, som i eksemplet med kaffe- posen. Det er også et spørsmål om hva som skal kalles «felt». Når forskeren er på pub med prosjektgruppa, er det også en del av feltet? Eller når forskeren er på fotballkamp i Oslo med lederen av et prosjekt hun evaluerer i Nord-Norge; gjør da hans tilstedeværelse at også fotballtribunen blir felt?

Som de empiriske eksemplene viser, har forskeren mindre *regi* og styring i feltsamtalene sammenliknet med intervjuet. I de første eksemplene er det informanten som tar initiativet. I de øvrige eksemplene varierer det. Likeverdigheten mellom partene bidrar dessuten til at det ikke er opplagt hvor initiativet skal plasseres. Når beboerne på asylmottaket inviterer forskeren med strikkesøyet til te og vannpipe på rommet, har de tatt et initiativ, men kanskje styrer forskeren samtalen slik at den ikke bare blir prat om håndarbeid, men også forteller om beboernes situasjon og deres opplevelse av samtalegruppene hun evaluerer.

Både i eksemplet med alkoholloven og da forskeren var ute med skjenkekontrollørene, tok forskeren initiativ til samtaler med informantene. Men skjenkekontrollørene kunne også spørre forskeren hvordan hun hadde opplevd situasjonen på skjenkestedet de nylig

hadde besøkt. Eller en saksbehandler fra en kommune kunne betro seg til forskeren i en pause med fortellinger om lokale politikere «som var glad til når de slapp å inndra skjenkebevillinger».

Mange gode feltsamtaler foregår backstage – på utsiden av det som er observasjonsarena eller rammen rundt et intervju. Studien på asylmottaket viste at transportetapper var en god arena for samtaler. Når man sitter ved siden av hverandre i en bil eller på en buss, er det enkelt å slippe øyekontakt om det er det man ønsker. Det kan være frigjørende for tanken (og noen ganger samtalen) å kunne la blikket hvile ut i ingenting uten de begrensingene som ligger i å sitte vis-à-vis hverandre. Ansikt-til-ansikt-samtaler kan være fine for forskeren, som ønsker å få med seg detaljer om intervjupersonen og det de snakker om, men det kan oppleves ufritt og påtrengende av den som skal intervjues. Transportetappene kan også dreie seg om å forflytte seg til fots, for eksempel sammen med skjenkekontrollørene, fra det ene skjenkestedet til det andre. Da er forsker og deltaker i bevegelse, både i fysisk og i overført betydning.

Som de empiriske eksemplene viser, vil feltsamtalenes *form* variere mye. Ofte vil de ha noe impulsivt over seg, slik vi særlig ser det i den korte samtalen om kaffeosen på behandlingsinstitusjonen, eller når informanten midt i et intervju på et sykehuskontor avbryter intervjuet med en fortelling om heftige konflikter. Men spontaniteten gjelder ikke alle feltsamtaler. Når vi brukte lunsjer og kaffe pauser til å snakke med kommunale saksbehandlere om lokal forvaltning av alkoholloven, kunne det kanskje oppleves som spontane spørsmål for dem vi henvendte oss til. Men i realiteten var det både planlagt og målrettet.

Feltsamtalene har en mer utydelig begynnelse og slutt enn det tradisjonelle intervjuet. Feltsamtalen kan både begynne og slutte med prat som ikke nødvendigvis er relevant på andre måter enn å smøre relasjonen. Samtalen med de kommunale saksbehandlerne dreide seg ikke bare om alkoholloven, men også om været, eller kanskje om interessante turistattraksjoner i kommunen som saksbehandleren kom fra. Det er også en måte å vise respekt og vanlig høflighet på.

Varigheten på feltsamtaler kan være ulik, og det bidrar til at feltsamtaler kan være vanskelige å tallfeste. Noen er så korte at det knapt kan kalles en samtale, som den raske meningsutvekslingen om en nyoppdaget kaffepose. Andre feltsamtaler kan være lange og strekke seg over flere tidspunkt, slik som samtalene på asylmottaket. Som vi har vist, vil ofte bare deler av feltsamtalen vise seg å være nyttige data.

Det siste punktet i tabellen ovenfor dreier seg om *konsekvens og intensjon*. Der intervjuet har som intendert konsekvens å framskaffe data, kan feltsamtalen på ikke-intendert og noen ganger uventet vis gi informasjon og innsikt som kan spille en skjellsettende rolle for forskningsprosjektet. Særlig ser vi det i de to første eksemplene, kaffeosefortellingen og hun som hadde ligget våken og tenkt på konfliktene. Uventet og ubedt gir informanten oss en innsikt som får avgjørende betydning for prosjektet. Samtidig, som flere av de empiriske eksemplene viser, kan feltsamtalene være gjennomtenkte og styrt av forskeren og dermed ha en tilsiktet konsekvens.

Den korte ordvekslingen på behandlingsinstitusjonen hadde viktig innvirkning på forskningsarbeidet. Samtidig reiser den spørsmål om dette egentlig er data i tradisjonell forstand. Mannen som fant kaffeosen, fortalte strengt tatt ikke noe om seg selv, verken om sin fortid eller om sin bedringsprosess på institusjonen. Likevel ga ytringen hans forskeren viktig innsikt. Den traff forskeren som subjekt og ga henne en opplevelse av å være inkludert. Som Løchen har pekt på, er forskerens subjektivitet viktig for å få innsikt og for å fange inn andres opplevelser og forstå hva de betyr (Løchen, 1984). Slik sett kan vi argumentere for at samtalen ble til data om pasientenes opplevelser av hverdagslig prat med ansatte, men først

etter at samtalen hadde gått omveien om forskerens subjektive opplevelse av hva det kunne dreie seg om for pasientene.

Samtidig er det nødvendig å nyansere bildet av manglende intensjoner og tilfeldige konsekvenser. For forskerne som hadde feltsamtaler med kommunale saksbehandlere, var intensjonen klar. Det samme gjaldt feltsamtalene med skjenkekontrollørene. De var til dels målstyrte fra forsker. Vi visste nokså godt hva vi var ute etter – vi ville høre mer om hva som lå bak kontrollørenes vurderinger. Metoden var nyttig for å studere gapet mellom myndighetenes beslutninger og den praktiske alkoholpolitikken på gateplan. Samtalene fungerte også som det Hammersley og Atkinson (1996) beskriver som respondentvalidering; der forskeren diskuterer sine observasjoner med informantene for å rydde unna mulige misforståelser.

Det kan med andre ord variere i hvilken grad det er en bevisst intensjon fra forskerens side at feltsamtalen skal gi data eller innsikt. Kanskje har vi en tendens til å tenke på intervjuet og dermed også på feltsamtalen som noe som først og fremst foregår for forskningens og forskerens skyld. Men interaksjonen kan også ha betydning for forskerens samtalepartner og for relasjonen mellom forsker og informant. Samtalen kan også gi informanten innsikt og kunnskap. Det er særlig i feministisk samfunnsforskning at vi ser en intensjon om å styrke informanten – «to empower the respondent» (Adler & Adler, 2003, s. 162; Burgess-Proctor, 2015). Betydningen for informanten kan være på det personlige planet. Vi har allerede nevnt Korbøls studie blant de første pakistanske innvandrere til Norge (Korbøl & Midtbøen, 2018). Hennes samtaler med migrantene var nyttige både for forskningen og for de utforskede. Hun fikk data til sin forskning, og de fikk hjelp og råd om hvordan de skulle forholde seg til det norske samfunnet. Kanskje kan vi si at hennes feltsamtaler hadde et element av empowerment.

Feltsamtalene kan også ha betydning for informanten på et mer strukturelt nivå ved at den skaper refleksjon over praksis. De empiriske eksemplene viser at det trolig skjedde både blant skjenkekontrollørene og blant de kommunale forvalterne av alkoholloven. En annen side av samme sak er at feltsamtalene kan fungere som underveisformidling fra forskeren, noe som er et viktig element i dialogbasert følgeforskning (Baklien, 2004). Her er særlig det empiriske eksemplet med studien fra asylmottaket relevant. Feltsamtalene med psykologene og de som drev prosjektet, hadde et klart innslag av underveisformidling. Samtalene hadde en formativ funksjon samtidig som de ble brukt av forskeren til å teste ut foreløpige analyser av hva det var som foregikk.

Taus kunnskap

Wadel (1991) skriver om «work-along» som metode der forskeren tar rollen som lærling. Work-along er spesielt egnet til å fange inn oppfatninger, forståelser, følelser og tolkninger som informanter ikke gir uttrykk for, men vanligvis holder for seg selv (Wadel, 2011, s. 133). Ifølge Wadel får lærlingen, gjennom sin måte å være til stede på, tak i mye taus kunnskap, som vanskelig eller sjelden uttrykkes verbalt. Taus kunnskap kan komme i flere ulike varianter; noen av disse, som for eksempel den tause kunnskapen som ligger i det å kunne sykle, kan vanskelig artikuleres (Collins, 2010). Annen taus kunnskap kan handle om det Finstad (2003) beskriver som *politiblikket* i sin studie av politiet, det vil si politiets måte å se og tolke en situasjon på. Buvik (2016) beskriver også den tause kunnskapen som vanskelig tilgjengelig i sin studie av politiets arbeid i en utelivskontekst. Som Eilert Sundt i sin samtale med Jakob Skomager brukte Buvik det Rowe (2007) betegner som en naiv tilnærming, det vil si enkle spørsmål som åpnet for informantenes egne forklaringer og fortolkninger av hva som skjedde.

Om kunnskapen er taus, er ikke måten vi har fått tak i den på, ordløs. Vi kan se for oss situasjoner i felt der det kommer til prat eller utsagn som plutselig setter ord på taus kunnskap og gjør den til noe som kan fortelles. Det ser ut til at feltsamtaler legger til rette for at taus kunnskap kan bli eksplisitt og uttalt på en måte som vanskelig lar seg gjøre i intervju. Om taus kunnskap er det usagte, det selvsagte og intuitive vi tar for gitt, kan den likevel uttrykkes verbalt. Men det krever at en kommer i posisjon til å få tilgang til informasjonen og evner å oppfatte informasjonen som nettopp det.

Taus kunnskap er med andre ord ikke så lett å få tak på gjennom observasjon eller formelle intervjuer. McKnight (2006) bruker begrepet «in-context interviews» om samtalene som oppsto i en feltarbeidssituasjon der skillet mellom forsker og utforsket ble opphevet da de jobbet sammen på et sykehus. Skatvedt (2009) opplevde det som en fordel at hun periodevis bodde på behandlingsinstitusjonen der hun gjorde feltarbeid. Dermed fikk hun dekket et stort tilfang av situasjoner og samhandling som åpnet for ulike typer prat. Det kunne for eksempel være å pusse tennene sammen med de kvinnelige beboerne før de la seg om kvelden, eller de første møtene om morgenen i pysjen utenfor badet.

Etiske problemstillinger

Et grunnleggende etisk prinsipp i forskningen bør være at de utforskede ikke skal føle seg ført bak lyset. Dessuten skal informasjon som de gir fra seg i samtaler med forskeren, ikke bli misbrukt. Informert samtykke skal bidra til at disse kravene blir oppfylt. I et intervju er det vanlig å be om informantens samtykke skriftlig eller muntlig når båndopptakeren settes i gang. Det er ikke tilfellet med feltsamtaler. På grunn av feltsamtalens umiddelbare form kan det ofte virke anstrengt eller påtagelig å komme med informasjon om forskningsdesignet og be om samtykke til deltakelse. Slik vi har beskrevet feltsamtaler ovenfor, kan de mange ganger framstå som prat – og det er ikke sikkert de blir noe mer enn prat heller. En spontan feltsamtale åpner ikke med at forskeren trekker fram et samtykkeskjema; det gjelder enten samtalen foregår innenfor rammen av en lønningsspils eller på en sen kveld på seminar med overnatting. Samtidig ville det være etisk uholdbart å bruke slike feltsamtaler til å få informasjon som informanten ikke ønsket å bidra med i et intervju.

Men etiske problemstillinger knyttet til feltarbeid handler ikke bare om informert samtykke. Det handler blant annet om respekt for de utforskede, plikt til å unngå å skade informantene og gode anonymiseringsrutiner. Dette er prosesser som foregår kontinuerlig gjennom et feltarbeid. Samtykke må forhandles og reforhandles daglig i møter med informanter, og det gjøres på mange forskjellige måter – fortrinnsvis ikke ved å få underskrift på et skjema.

Kunnskapen vi får gjennom feltsamtaler, kan brukes på flere måter. Data kan siteres direkte, som om det var et intervju. Da kreves det en eller annen form for samtykke. Data kan også brukes som generell bakgrunnskunnskap uten at det knyttet til noen informant og uten sitater, jfr. eksemplet med hun som hadde ligget våken om natta og lurt på hva hun skulle si til forskeren. En annen type bakgrunnskunnskap er når forskeren på asylmottaket blir bedre kjent med beboerne der. Da kan hun bedre forstå det som skjer i samtalegruppene. Dette er data som er viktige for å forstå forskningsfeltet, uten at det blir etisk problematisk å bruke informasjonen.

Som vi har vært inne på, vil ikke alltid informanten i en feltsamtale oppfatte seg som en deltaker i et forskningsprosjekt. Slike utfordringer kan løses ved at deltakerne får godkjenne sitater før publisering, noe som kan være et godt prinsipp, men ofte vanskelig gjennomførbart i praksis. For eksempel ble Whyte kritisert for at han ikke hadde latt mennene i *Street*

Corner Society godkjenne det han publiserte om dem (Boelen, 1992). Whyte svarte på kritikken med å argumentere for at en slik godkjenning var umulig å få til (Whyte, 1993, s. 289). En annen mulighet ligger i at feltsamtalene åpner for en bevegelse fra det å forske *på* til det å forske *med*. Å inkludere de utforskede som medforskere, og noen ganger også som medforfattere, gir oss tilgang til informasjon og kunnskap vi ellers ikke ville ha fått (Adler & Adler, 2003; Skatvedt, 2009). Det er forskerens oppgave å sørge for at informanten er klar over at det er en forsker hun snakker med.

I et evalueringsoppdrag fulgte en av oss en prosjektgruppe på en studietur til utlandet. Gruppen og forskeren deltok på et seminar, og på kveldstid fortsatte gruppen på en pub. Forskeren møtte dem senere på kvelden da de hadde sittet og drukket sammen på puben i flere timer. I den tilstanden deltakerne nå var i, ville så å si samtlige prate fortrolig med forskeren og fortelle om hvordan ting «egentlig hang sammen», de ville snakke «rett fra levra». Forskeren fikk mye informasjon som var svært relevant for å forstå utviklingen av prosjektet. Samtidig foregikk disse samtalene backstage, og informantene var tydelig påvirket av alkohol. Dataene som ble produsert på puben, kunne ikke gjengis i en forskningsartikkel og ble det heller ikke. Her måtte forskeren utøve faglig skjønn og foreta etiske vurderinger som beskyttet informantene. Ved frokosten dagen derpå var det også tydelig at flere av informantene angret på at de hadde vært så fortrolige med forskeren, og kanskje fortalt mer enn de egentlig syntes var greit. Forskeren kunne da forsikre dem om at fortellingene deres skulle behandles med forsiktighet og ikke få plass i en publikasjon. Murphy og Dingvall beskriver en liknende episode fra en pub der studenter og veiledere deltok: «These were 'off-duty' occasions where some tongues were undoubtedly loosened by alcohol» (Murphy & Dingwall, 2007, s. 2226). I dette tilfellet vurderte forskeren at hun ikke ville sitere direkte fra samtalene, men hun brukte observasjonene som bakgrunn for sin forståelse av feltet.

Det som kan være utfordrende, er for eksempel at en får intim informasjon som en ikke har bedt om, og som ikke inngår som en del av temaet i prosjektet. I enkelte tilfeller kan forskeren komme inn på forskningsdeltakernes private arenaer. I slike situasjoner ligger det til rette for fortrolighetsprat som ofte handler om hverandres liv, ikke nødvendigvis bare som forsker og informant. Feltsamtaler kan være *forførende* i den betydningen at forskningsdeltakeren glemmer rammene for samtaler og prat som de har med forskeren, og snakker som om det var til en nær venn eller en fortrolig. Forskeren har faglig etisk ansvar for å bruke fortellingene en får med forsiktighet (Skatvedt, 2009). I mange prosjekter vil intim informasjon ikke være relevant.

Uansett vil det alltid være grunnleggende at forskeren utviser etisk skjønn, og at en i den grad det er mulig tar dilemmaer opp med den aktuelle forskningsdeltakeren og har løpende diskusjoner med kollegaer, veiledere og andre fagpersoner.

Feltsamtalens mulige fallgruver og feilkilder

Som alle datakilder vil feltsamtalen ha styrker og svakheter. Flere av svakhetene har feltsamtaler felles med kvalitative intervjuer. For begge datakilder gjelder det at noen informanter kan være mer åpenhjertige og pratsomme enn andre. Informanter som forskeren får særlig god og tett kontakt med, kan komme til å få for stor plass som datakilde sammenliknet med dem som er mer tilbakeholdne. Vi har allerede nevnt den viktige rollen Doc fikk spille i Whytes Street Corner Society (Whyte, 1943). Skjevheter kan dessuten oppstå som resultat av at forskeren velger å snakke mest med informanter som deler forskerens syn på det som skjer.

Feltsamtalens ustrukturerte og usystematiske form kan reise mange spørsmål når det gjelder maktsymmetri, nærhet og distanse samt rollerot. I feltarbeid som varer over noe tid, vil

det lett utvikle seg personlige bånd mellom forskeren og den som blir utforsket. Slike bånd kan være både positivt og negativt ladet. De kan sette sitt preg både på feltsamtaler og kvalitative intervjuer. Det kan tenkes at informasjon som framkommer gjennom feltsamtaler, og iblant også gjennom intervjuer, aldri blir brukt eller brakt videre på noe vis. Kanskje får vi informasjon som kan bli brukt mot grupper som i utgangspunktet er svake. Da er det spørsmål om hvor forskerens lojalitet ligger, og det er et spørsmål om vi forsker på, med eller for (Svensson, Brulin, Ellström, & Widegren, 2002). Det vil alltid være en skjønsmessig vurdering hva vi skal bringe videre, og hva vi skal tie stille om. Skillet mellom utforskning og etterforskning kan være uklart, og forskeren bør unngå å havne i en sladrehankrolle.

Sluttord og konklusjon

Feltsamtalene er ofte usynlige og underkommunisert i den vitenskapelige litteraturen. I denne artikkelen har vi ved hjelp av empiriske eksempler belyst en bred vifte av feltsamtaler og diskutert likheter og forskjeller mellom feltsamtaler og det tradisjonelle kvalitative intervjuet.

Feltsamtaler har som en av sine fordeler at de ikke er systematiske og planlagte, og derfor ville det kanskje være et paradoks å argumentere for en mer systematisk bruk av dem. Men systematikken ligger heller på et annet plan: ved at vi som forskere er mer bevisst på det vi driver med det, og følger mer med når vi merker at vi snakker med folk i feltet, og ved at vi har oppmerksomheten rettet mot det som foregår (praten) i tilstrekkelig grad til at vi skriver det ned som feltnotater, og ikke lar det skli ubemerka hen som ubetydeligheter og snikk-snakk.

Feltsamtaler er ofte uforutsigbare og krever kreativitet, improvisasjon og fleksibilitet fra forskeren. De kan gi et unikt rom for å tilfredsstille den sosiologiske nysgjerrigheten, og de kan inspirere til «den radikale tvil» – at vi blir konfrontert med noe vi hadde tatt for gitt, og som kan gi ny retning til forskningsprosjektet. Sosial interaksjon mellom forsker og informant kan by på kunnskap som gir viktige bidrag til å belyse forskningsspørsmål. Feltsamtalens kontekstproduserende potensiale kan utdype eller utfylle data fra intervju og observasjon, men også bidra med selvstendig kunnskap. Det mest betydningsfulle er kanskje at feltsamtalen kan gi svar på det en som forsker ikke har vett til å spørre om, men som er desto viktigere å vite noe om. Samtalene er et nødvendig og nyttig redskap i samfunnsviterens verktøyskuff, et redskap som fortjener større oppmerksomhet og anerkjennelse enn det det har i dag.

Referanser

- Aase, T. H. & Fossåskaret, E. (2014). *Skapte virkeligheter: Om produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Adler, P. A. & Adler, P. (2003). The reluctant respondent. I J. F. Gubrium & J. A. Holstein (red.), *Handbook of Interview Research: Context and Method* (s. 515–536). Thousand Oakes, Ca: Sage.
- Album, D. (1994). Innholdsløs meningsfull prat. *Sosiologisk tidsskrift*, 2(2), 89–108.
- Album, D. (1996). *Nære fremmede: pasientkulturen i sykehus*. Oslo: Tano.
- Baklien, B. (2004). Følgeforskning. *Sosiologi i dag*, 34(4), 49–66.
- Baklien, B. (2019). Den kritiske fasen. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 36(1), 77–84. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3053-2019-01-08>
- Baklien, B. & Skatvedt, A. (2013). Forventning og forvirring – følgeforskningens rotete roller. I A. Halvorsen, E. L. Madsen, & N. Jentoft (red.), *Evaluering: Tradisjoner, praksis, mangfold* (s. 148–164). Bergen: Fagbokforlaget.

- Baklien, B. & Skjælaaen, Ø. (2012). Loven, fylla og kommunene. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 53(1), 3–32.
- Boelen, W. M. (1992). Street corner society: Cornerville revisited. *Journal of Contemporary Ethnography*, 21(1), 11–51. <https://doi.org/10.1177/0891241692021001002>
- Burgess-Proctor, A. (2015). Methodological and ethical issues in feminist research with abused women: Reflections on participants' vulnerability and empowerment. *Women's Studies International Forum*, 48, 124–134. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2014.10.014>
- Buvik, K. (2016). The hole in the doughnut: A study of police discretion in a nightlife setting. *Policing and Society*, 26(7), 771–788. <https://doi.org/10.1080/10439463.2014.989157>
- Buvik, K. & Baklien, B. (2014). Street-level alcohol policy: Assessing intoxication at drinking venues in Oslo. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 21(5), 380–387. <https://doi.org/10.3109/09687637.2013.872601>
- Buvik, K. & Baklien, B. (2017). Mellom idealer og realiteter på Dikemark asylmottak. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 10(5), 347–364. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2017-05-01>
- Buvik, K. & Hansen, M. B. (2016). Profesjonelle frivillige. *Tidsskrift for norsk psykologforening*, 53(10), 826–828.
- Collins, H. (2010). *Tacit and Explicit Knowledge*. Chicago: University of Chicago Press.
- Cronberg, T. (1992). Skraldespand og kompas. I C. Clausen & B. Lorentzen (red.), *Deltakelse i teknologisk utvikling* (s. 254–266). København: Framad.
- Ehn, B. & Löfgren, O. (2011). Å fange det unnnflyvende. Kulturanalytisk bricolage som metode. I K. Fangen & A.-M. Sællerberg (red.), *Mange ulike metoder* (s. 198–212). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Finstad, L. (2003). *Politiblikket*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Friberg, J. H. (2019). Tvilssomme informanter, troverdig forskning? *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 3(02), 119–136. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2019-02-02>
- Garton, S. & Copland, F. (2010). 'I like this interview; I get cakes and cats!': The effect of prior relationships on interview talk. *Qualitative Research*, 10(5), 533–551. <https://doi.org/10.1177/1468794110375231>
- Goffman, E. (1981). *Forms of Talk*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Gubrium, J. F. & Holstein, J. A. (1999). At the border of narrative and ethnography. *Journal of Contemporary Ethnography*, 28(5), 561–573. <https://doi.org/10.1177/089124199129023550>
- Hammersley, M. & Atkinson, P. (1996). *Feltmetodikk: Grunnlaget for feltarbeid og feltforskning*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (2005a). *Kvalitative metoder i et interaksjonistisk perspektiv: interview, observasjoner og dokumenter*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (2005b). *Observasjoner i en interaksjonistisk begrepsramme*. I M. Järvinen & N. Mik-Meyer (red.), *Kvalitative metoder i et interaksjonistisk perspektiv: interview, observasjoner og dokumenter* (s. 97–120). København: Hans Reitzels Forlag.
- Korbøl, A. & Midtbøen, A. H. (2018). *Den kritiske fase. Innvandring til Norge fra Pakistan 1970–1973*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Løchen, Y. (1984). *Idealer og realiteter i et psykiatrisk sykehus*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mathisen, T. (2012). *The Defences of the Weak (Routledge Revivals): A Sociological Study of a Norwegian Correctional Institution*. Oxon: Routledge.
- McKnight, M. (2006). The information seeking of on-duty critical care nurses: Evidence from participant observation and in-context interviews. *Journal of the Medical Library Association*, 94(2), 145–151.
- Murphy, E. & Dingwall, R. (2007). Informed consent, anticipatory regulation and ethnographic practice. *Social Science and Medicine*, 65(11), 2223–2234. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2007.08.008>
- Owton, H. & Allen-Collinson, J. (2014). Close but not too close: Friendship as method (ology) in ethnographic research encounters. *Journal of Contemporary Ethnography*, 43(3), 283–305. <https://doi.org/10.1177/0891241613495410>
- Potter, J. (2004). Discourse analysis as a way of analysing naturally occurring talk. I D. Silverman (red.), *Qualitative Research. Theory, Method and Practice* (s. 200–222). London: SAGE.
- Reeves, S., Kuper, A. & Hodges, B. D. (2008). Qualitative research methodologies: Ethnography. *British Medical Journal*, 337(a1020), 512–514. <https://doi.org/10.1136/bmj.a1020>

- Rowe, M. (2007). Rendering visible the invisible: Police discretion, professionalism and decision-making. *Policing and Society*, 17(3), 279–294. <https://doi.org/10.1080/10439460701497352>
- Skatvedt, A. (2001). *Fortellinger om kjærlighet. Om kommunikasjon mellom ansatte og klienter på en institusjon for stoffmisbrukere*. Hovedoppgave. Oslo: Universitetet I Oslo.
- Skatvedt, A. (2009). *Alminnelighetens potensial. En sosiologisk studie av følelser, identitet og terapeutisk endring*. Ph.d.-avhandling. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Skilbrei, M.-L. (2019). *Kvalitative metoder*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Skjælaaen, Ø. (2018). *Fuktig frokost. Identitet og fellesskap på puben om morgenen*. Ph.d.-avhandling. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Solberg, A. (1985). Metodekapitlenes blanke sider. I B. Dale, M. Jones, & W. Martinussen (red.), *Metode på tvers. Samfunnsvitenskapelige forskningsstrategier som kombinerer metoder og analysenivåer* (s. 85–111). Sandnes: Tapir.
- Spradley, J. P. (2016). *The Ethnographic Interview*. Long Grove: Waveland Press.
- Sundt, E. (1855). *Om giftermaal i Norge*. Hentet fra http://www.rhd.uit.no/sundt/bind2/eilert_sundt_bd2b.html
- Svensson, L., Brulin, G., Ellström, P.-E. & Widegren, Ö. (2002). *Interaktiv forskning - för utveckling av teori och praktik* (Vol. 7). Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Tillmann-Healy, L. M. (2003). Friendship as method. *Qualitative inquiry*, 95(5), 729–749. <https://doi.org/10.1177/1077800403254894>
- Wadel, C. (1991). *Feltarbeid i egen kultur: en innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning*. Flekkefjord: SEEK A/S.
- Wadel, C. C. (2011). Work-along som metode. Om å få innpass og arbeide seg fram i feltet som lærling. I K. Fangen & A.-M. Sellerberg (red.), *Mange ulike metoder* (s. 128–143). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Wadel, C. C. & Fuglestad, O. L. (2014). *Feltarbeid i egen kultur*. Revidert utgave av Carl Cato Wadel og Otto Laurits Fuglestad. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Whyte, W. F. (1943). *Street Corner Society: The Social Structure of an Italian Slum*. Chicago: University of Chicago Press.
- Whyte, W. F. (1993). Revisiting street corner society. *Sociological Forum*, 8(2), 285–298. <https://doi.org/10.1007/bf01115494>
- Wind, G. (2008). Negotiated interactive observation: Doing fieldwork in hospital settings. *Anthropology & Medicine*, 15(2), 79–89. <https://doi.org/10.1080/13648470802127098>